

ՅՈՒՅԱԿ ՀԸՅԵՐԷՆ ԶԵՌԿՐԸՍ Ս. ՆՇՆԻ ՎԸՆՈՒՑ Ի ՍԵՐԸՍԻՆ

(Շարունակություն)

(Տես Հանդ. Ամս. 1928, էջ 490.)

148.

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ւ Ր Ք

1469:

Մեծ-Ութնին՝ 36X26X7: - ԳՐՈՒԹՅՈՒՆ՝ Երկ- սին: - ՏՈՂ.Ք՝ մէն սինակը 33: - ՆՈՒԹ՝ թուղթ: - ԹՈՒՂԹ.Ք՝ 318 (= էջ 636): - ԿՆԶՄ՝ կաշեպատ փայտ: - ՀԱՆԳԱՄԱՆ.Ք՝ սկիզբէն եւ վերջէն թափած թուղ- թեր կան: - ԳԻՐ՝ բոլորգիր: - ԹՎՆԱՆ.Ք՝ սնն: - ՎԵՐ- ՆԱԳԻՐ.Ք՝ կարմիր թանաք: - ՍԿԶԲՆԱՏԱՌ.Ք՝ թռչնա- ձեւ, ծաղկածեւ զարդագրեր: - ԼՈՒՍԱՆՅԱՆ.Ք՝ Թռչնածեւ, մարդածեւ, տերեւածեւ, ծաղկածեւ զար- դեր: - ԳՐԻՉ՝ Մինաս: - ՍՏԱՅՈՂ՝ տանուտէր պա- րոն Յովնանէս: - ԿԱԶՄՈՂ՝ Մատթէոս Վարդապետ Թոտուրկացի: - ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՋԺԸ (918 + 551 =) 1469: - ԺԱՂԳՈՂ՝ Յովնանէս Նաղաշ: - ՏԵՂԻ՝ Շեղանի զիւղ Սեբաստիոյ:

Մատենա է՝ Յ-յ-...-...-ր+:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ. փրթած եւ պատուած թուղթի մը վրայ է հետեւեալը. «Փառք ամենա- սուրբ Երրորդութեան... արդ գրեցաւ գիրքս ի թուարբերութեանս հայկազեան տոմարիս ԶԺԸ, ձեռամբ բազմամեղ եւ փշուռ գրչիս Մինասի: Ի խնդրոյ աստուածաւոր եւ բարեմիտ տանու- ար. Նն պարոն Յովնանէսին, որ է ի Շեղանայ, որ ցանկացաւ եղեալ այս սուրբ տառիս, եւ ետ գրել զսա եւ ոսկով զարդարել ի հալալ ար- գեանց իւրոց, եւ եղ յիշատակ ի դուռն սուրբ Հրեշտակապետացն Գարրիէլի եւ Միքայէլի. իւր հոգւոյն եւ իւր կենակցին, Մամախաթունին, եւ զաւակացն Մաթէոսին եւ Թորոսին եւ իւր ծնո- ղացն Ամիրին եւ մերն Վարդիկնայ, եւ եղբորս Պատրանին, եւ ամենայն արեան մերձաւորացն իւր կենդանեաց եւ նշնեցելոցն: Զոր եւ տացէ նմա տէր Աստուած գերկնից արքայութիւն եւ զանտրտում ուրախութիւնն. ամէն: Արդ, եղաւ սա յիշատակ ի դուռն սուրբ Հրեշտակապետացս եւ յեպիսկոպոսութեան Սեբաստիոյ գաւառիս Տէր Աբրահամիս եւ Մատթէոս վարդապետիս: Եւ մի ոք իշխեսցէ հանել զսա ի դրանէ սուրբ Հրեշտակապետացս. ոչ եպիսկոպոս, ոչ վարդա- պետ, ոչ ազգական եւ ոչ այլ ոք: Եւ որ յանդգնի եւ հանել ջանայ, պատիժ կրեսցէ յԱստուծոյ, եւ փոխանակ օրհնութեան...»

Այլ եւ յիշեալիք զՄատթէոս վարդապետս Սեբաստացի, գեղով թատորկացի, որ Բագով ջանիւ եւ փափաքանօք ետու գրել զգիրքս Մինաս գրչին, եւ ծաղկել եւ ոսկով զարդարել ետու Յովհաննէս Նաղաշին, եւ ես ձեռամբ իմով կազմեցի զսուրբ գիրքս: Արդ աղաչեմ զամենեւեան որ հան- գրիպի սմա տեսնելով կամ կարգալով կամ աւրինակելով, յիշեալիք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր գիւ զՄատթէոս վարդապետս եւ զձեռնալնս

իմ եւ զամենայն արեան մերձաւորսն մեր. եւ Գրիստոս յիշողացդ եւ յիշեցելոցս առ հասարակ ողորմեսցի. ամէն:

149.

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ւ Ր Ք

1662:

Մեծ-Ութնին՝ 39X25X16: - ԳՐՈՒԹՅՈՒՆ՝ Երկ- սին: - ՏՈՂ.Ք՝ մէն սինակը 36: - ՆՈՒԹ՝ թուղթ: - ԿՆԶՄ՝ կաշեպատ: - ՀԱՆԳԱՄԱՆ.Ք՝ լաւ: - ԳԻՐ՝ Բոլորգիր ընտիր: - ՍԿԶԲՆԱՏԱՌ.Ք՝ ԵՒ ԼՈՒՍԱՆՅԱՆ- ԶՐԻՐ.Ք՝ գունագեղ եւ բաւական նուրբ զարդագրեր: - ՎԵՐՆԱԳԻՐ.Ք՝ կարմիր: - ԿՆՍ.ԽՈՒՐԱՆ.Ք՝ սկիզբն. երկու հատ սինուռ: - ԳՐԻՉ՝ Միքայէլ որդի Բարդամ Շէնիխանցի գրչի: - ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՌձԺԱ (= 1111 + 551) = 1662: - ՍՏԱՅՈՂ՝ Նիկողայոս սեբաստացի:

Մատենա է՝ Յ-յ-...-...-ր+:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ. սկիզբը. «Փառք... Աս- տուծոյ... որ ետ կարողութիւն տկար եւ տարտամ անձին սուտանուն Միքայէլ գրչի, հասանել յաւարտ սուրբ գրոցս Յայսմաւուրաց, եւ անարհեստ գրով, որ գրեալ աւարտեցի զսա հրամանաւ քաջ բարեւոյն Մեկքիսեթ վարդա- պետին, որ յաթուռն Սուրբ Նշան վանուցն Սե- բաստիոյ, ի հայրապետութեան Տեառն Յակոբայ որ յԷջմիածին, եւ ի յառաջնորդութեան Սեբաս- տիա նահանգիս, վերայգրեալ Մեկքիսեթ վար- դապետին: Արդ գրեցաւ սա ի նոր քաղաք, ընդ հովանեաւ Սուրբ Նշան նորաշէնին, ի խնդրոյ սե- բաստացի պղնձագործ Նիկողոսի, որ ետ գրել զգիրս զայս եւ ստացաւ ի հալալ ընչից իւրոց, յիշատակ հոգւոյ իւրոյ եւ ծնաւորաց իւրոց, եւ ամ- մենայն արեան մերձաւորացն եւ եղ գգիրս զայս յիշատակ ի դուռն Սեբաստիա սրբոյն Սարգսի զօրավարին:

«Ես Նիկողոս Սեբաստացի, որ եմ յետեւալ ամենայնի, բարեաց թափուր եմ եղկել, ոչ ունելով զիմաստ բանի. զի զձեռն ունիմ քրիստոնէի եւ ի գործոցն եմ յոյժ հեռի, մեղաք լցեալ ազգի ազգի, չունիմ մի մասն բոլորի, առ ձեզ գոչեմ արտասուալի, հողացեալս ի գերեզմանի, Ով ոք որ զիս յիշել կամի, լ'արժան առնէ հայր մեղայի, ի Գրիստոսէ յիշեալ լիցի, աբքայութեան ար- ժանասցի, յաջակողմանն դասեցի եւ ընդ սրբոցն պսակի, Որ զայս մատենաս խնդրեցի, Բարդամ գրչէ նոր քաղաքի, սա յիշատակ միշտ եղիցի ինձ եւ իմոյս եւ այլ վարմի:»

Գրեցաւ այս գիրս ձեռամբ Մատթէոսի ընթերցողի եւ հաւր իմոյ Աստուածատուր վար- դապետի եւ մաւրն իմոյ Ղզար պէկ եւ եղբաւր

իմոյ Միքայէլին եւ ուսուցչին իմոյ Աւետիք ըն- թերցողի, թուով Ռ. եւ հարիւրի ԾԲ. աւելի եւ այլն:

«Աւարտեցաւ գիրս այս թ վին Հայոց ՌձԺԱ են, ձեռամբ Միքայէլ գրչի, որդւոյ Բարդամ գրչի, ի գաւառն Սեբաստիա, ի նոր քաղաք կո- շեցեալ աւանն Բանօլայ:»

Որոց ազօթիւքն ողորմի Գրիստոս Աստուած ստացող գրոցս, Նիկողոսին եւ ծնողացն Մեծատրի եւ քնարին, եւ կողակցուն Եպիփանի եւ որդւոյն Եղեկիէլին եւ դստերն Նարխաթունին, եւ փեսայ Սարգսին, եւ եղբարցն Յակոբին եւ Պաւղոսին, Պարոնին եւ Նիկողոսին, եւ քրեւրցն Նազուրին եւ Մարիամին, եւ որդւոցն Պետրոսին եւ Սա- ֆարին, Յարութիւնին եւ Սարգսին, Մանուկին եւ դստերացն Լուսխաթունին, Համխաթունին, Եղիկիին եւ ապա եւ այլ ամենայն արեան մեր- ձաւորացն կարգացողիս եւ լսողաց եւ ողորմի ստու- ղացն, ամէն:»

150.

Ճ Ա Ռ Ը Ն Տ Ի Ր

Մեծ-Ութնին՝ 20X14X4: - ԳՐՈՒԹՅՈՒՆ՝ Երկ- սին: - ԹՈՒՂԹ.Ք՝ 142 (= 284 էջ): - ՏՈՂ.Ք՝ մէն էջ 27 տող: - ՆՈՒԹ՝ թուղթ: - ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտ. մէկ կողմին վրայ երեք մետաղ կոճակներով: - ՀԱՆԳԱՄԱՆ.Ք՝ լաւ: - ԴԱՏ. ԹՈՒՂԹ.Ք՝ սկիզբն ու վերջն կան մէյմէկ պարապ պրակներ: - ԳԻՐ՝ նոտր: - ՍԿԶԲՆԱՏԱՌ.Ք՝ կարմիր թանաքով անշուք զարդա- գրեր: - ՎԵՐՆԱԳԻՐ.Ք՝ կարմիր թանաքով: - ԳՐԻՉ՝ հաւանաբար սրբոյ Երուսաղէմայ Հայրապետ Մինաս աստուածաբան վարդապետ, Էնչպէս կ'երեւի ա. երե- սին վրայ դրուած երկտող յիշատակագրութենէն: - ՍՏԱՅՈՂ, ՏԵՂ, ԺԱՄԱՆԱԿ՝ չնն յիշուի: - ԿՆՍ.Ք՝ սկիզբն ու վերջն դրոշմուած են Ս. Նշանի մատենա- դարանին հին եւ նոր կնիքները:

Մատենա է՝ Ճառընտիր, յորում կան եօթն մասեր. հետեւեալ կերպով.

Ա. Մաս. — Պատմութիւն սրբոյն Յովհաննու Ոսկեբերանի կոստանդնուպոլսի եպիսկոպոսա- պետին եւ տիեզերաց լուսաւորչի ծննդեան եւ սննդեան եւ գեղեցիկ քաղաքավարութեան:

Բ. Մաս. — Ի մեծի ճրագալոյցի ծննդեան եւ յայտնութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Գրիս- տոսի, երանելոյն եւ մեծի (Եւսեբի) եպիսկո- պոսի ասացեալ խօսք ի ծնունդն Գրիստոսի յերուսաղէմ քաղաքի:

Գ. Մաս. — Ի մեծի աւուր յայտնութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Գրիստոսի, երանելոյն Գրիգորի աստուածաբանի Նազիանդու եպիս- կոպոսի ի յայտնութիւնն Տեառն:

Դ. Մաս. — Թուղթ Ստեփանոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի սրբոյն իմաստասիրի պատասխանի թղթոյս Գերմանոսի պատրիարքի կոստանդնու- պոլսոյ:

Ե. Մաս. — Վկայաբանութիւն սուրբ եւ

փառաւորեալ վեցիցն Եւստորատէոսի, Եւգի- նէոսի, Աւգսէնտիոսի, Մարգարիտի, Ովրեստեսի, որ կատարեցան ի փառս Աստուծոյ:

Զ. Մաս. — Հարցումն Յորնաղի եւ պա- տասխանի Մովսէսի Հայոց քերթողի եւ Գաւթի փիլիսոփայի:

Է. Մաս. — Սուրբ վարդապետս Հայոց Վարդան յարեւելից առաքեաց ի Հռոմկլայն զայս գիր: Վասն սուրբ եւ փրկական տնօրինա- կան սրբութեանցն Գրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, այս գտաւ ի գրոց... օրինակս թարգմանեցաւ ի Հռոմ գրոց ի Հայ գիր ի թ վին ՈՅ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ. Ոչ թէ ձեռագրի յիշա- տակարանն է այս, այլ պատճենը անոր զոր Գրիգոր վկայաւոր գրած էր իր թարգմանած «Ոսկեբերանի վարքին ծայրը. Յամի հաղարբորդի հարիւ- բորդի Աստուծոյ մերոյ եւ Տեառն Յիսուսի Գրիս- տոսի դալատեանն եւ հինգ հարիւրորդի յիսներորդի մերում թուականութեան եւ Է. եւ ԻԺ. ներորդի ամի թագաւորութեան կոմանոսի Ալեքսի բռնա- կալի, ես Գրիգորիս որդի Գրիգորի Մագիստրոսի Հայկազնոյ, ըստ աշխարհի պարթեւ, ըստ Ժա- ուանգութեան պահլաւիկ, ըստ գեղեցիկն լի- նելոյ, յազգէ արշակունի, որ եւ ողորմութեամբն Աստուծոյ բազմեցայ ի դիտապետութիւն ազքա- նազանս, ի բնիկ աթոռ հայրապետութեան նախ- նեացն իմոց, եւ բազում նեղութիւն կրեալ մեր յայլաւոր ազգաց հեթանոսաց եւ բնակաց, եւ ապա ի յառաջասացեալ ամբը հասաք ի սուրբ լեառն զոր սեաւ կոչեն ի մեր սեփական եկե- ղեցիքն յուխան սուրբ զոր ըստ ասորի բարբառոյ պաւլահոյ կոչի, որ թարգմանի դրախտ Աստուծոյ, եւ անդ Լ եւ Զ ամի մերոյ աթոռակալութեանս թարգմանեցի զվարս ճգնութեան մեծ եւ սքան- չելի առնն Աստուծոյ Յովհաննու Ոսկեբերանի, կոստանդնուպոլսոյ եպիսկոպոսապետի, ի ձեռն ասն միում, որում անունն էր Թէոփեստոս, ազգաւ յոյն: Եւ ապա ետու վերստին արժարծել զսա թարգմանս եւ յօտարաձայն բայիցն եւ բառիցն առաջին թարգմանութեանս ըստ քերթողաց իմաստից միաշար տողելով, ի ձեռն Մինասի եպիս- կոպոսի, որ սնեալ եւ վարժեալ էր ընդ մերով ձեռամբ: Արդ որք մտադրութեամբ ընթեռնոյք զվարս սրբոյն եւ կամ ընդ օրինակէք զընթեռնամբ, աղօթից մասին արժանաւորեցէք զառ. հասարակ աշխատողքս սորա, զի աղօթիւք սրբոյ հայրա- պետին ընկալցուք մասն ի յարութեան նորին: Արդ աղաչեմ զօրինակագիծ գծողաք, այլ եւ հրաման պատուիրանի աւանդեմ մի ոք իշխեսցէ հասանել զյիշատակարանս աշխատողացս, զի մի եւ ինքն ընթեցի ի գպրութենէ կենաց: Փառք հօրն անեղի, եւ որդւոյն միածնի, եւ հոգ-ւոյն փառակցի անզրաւ յաւիտենին, ամէն:»

Մատենա է՝ Ճառընտիր, յորում կան եօթն մասեր. հետեւեալ կերպով.

Ա. Մաս. — Պատմութիւն սրբոյն Յովհաննու Ոսկեբերանի կոստանդնուպոլսի եպիսկոպոսա- պետին եւ տիեզերաց լուսաւորչի ծննդեան եւ սննդեան եւ գեղեցիկ քաղաքավարութեան:

Բ. Մաս. — Ի մեծի ճրագալոյցի ծննդեան եւ յայտնութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Գրիս- տոսի, երանելոյն եւ մեծի (Եւսեբի) եպիսկո- պոսի ասացեալ խօսք ի ծնունդն Գրիստոսի յերուսաղէմ քաղաքի:

Գ. Մաս. — Ի մեծի աւուր յայտնութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Գրիստոսի, երանելոյն Գրիգորի աստուածաբանի Նազիանդու եպիս- կոպոսի ի յայտնութիւնն Տեառն:

Դ. Մաս. — Թուղթ Ստեփանոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի սրբոյն իմաստասիրի պատասխանի թղթոյս Գերմանոսի պատրիարքի կոստանդնու- պոլսոյ:

Ե. Մաս. — Վկայաբանութիւն սուրբ եւ

ԹՈՒՂԹՍՆ՝ ԱՐՔԵՊՈՍԿՈՍ ԳՈՒՇԱԿԵՍՆ (Շարունակություն)